

Handlingsplan Grön, giftfri och strålsäker förskola och skola

Förvaltningsövergripande arbetsgrupp

Linda Abrahamsson, kvalitetschef, bildningsförvaltningen

Ann-Louise Luttrén, måltidschef, serviceförvaltningen

Camilla Fasth, upphandlare, serviceförvaltningen

Marie Holst Nilsson, lokalvårdschef, serviceförvaltningen

Henrik Alkevall, fastighetschef, serviceförvaltningen

Sandra Gustafsson, miljöchef, samhällsbyggnadsförvaltningen

Foto

Dan Paxer

Maria Adolfsson

Framtagen

11 september 2017

Innehåll

Därför ska Trelleborgs förskolor och skolor blir gröna, giftfria och strålsäkra	3
FN:s Barnkonvention	4
Varför är barn extra känsliga?	4
Hur ser det ut på Trelleborgs förskolor och skolor?	4
Vem ska utföra åtgärderna?	5
När ska åtgärderna utföras?	5
Hur ska arbetet följas upp?	5
26 åtgärder för grön, giftfri och strålsäker förskola och skola	6
Rensa bort och fasa ut.....	7
1. Rensa bort gammal elektronik.....	7
2. Rensa bland plastleksaker	7
3. Rensa bland icke-leksaker	8
4. Fasa ut möbler	8
5. Kemikalier	9
6. Undvika plast och teflon vid tillagning och servering	9
7. Sortera avfallet rätt	9
Upphandling och inköp	10
8. Ta fram en inköpsvägledning	10
9. Handla upp och köp in miljömärkta och allergianpassade hygienprodukter	10
10. Informera våra leverantörer	11
11. Skärpa miljökraven i framtida upphandlingar	11
Mat och tillagning.....	12
12. Ekologisk mat.....	12
13. Undvika konservburkar.....	12
14. Spola i vattenkranar.....	12
Rutiner för lokalvård och hygien	13
15. Tvätta händerna ofta	13
16. Tydliggöra rutiner för lokalvård	13
17. Tvätta textilier	13
Byggnad och utomhusmiljö.....	14
18. Miljöbyggnad	14
19. Välj rätt material vid ombyggnad	14
20. Ytskikt	14
21. Skapa stimulerande och giftfria utemiljöer	14
23. Skugga på skolgårdar och förskolor.....	15
24. Information om solens skadliga effekter	15
25. Bevakning av kunskapsläget angående elektromagnetisk strålning.....	15
Utbildning och kompetensutveckling.....	16
26. Implementera handlingsplanen och arbetet i berörda verksamheter.....	16
Kemikalier i vår omgivning	17
Ämnen och kemikalier att undvika.....	18
Strålning	20

Därför ska Trelleborgs förskolor och skolor blir gröna, giftfria och strålsäkra

Detta är en handlingsplan för att minska miljögifterna och strålningspåverkan på Trelleborgs kommuns förskolor och skolor. Handlingsplanen utgår från kommunens lokala miljömålsprogram del 3, Giftfri och god livsmiljö som bygger på fem av Sveriges nationella miljömål. Från detta program har fyra lokala miljömål lyfts upp som utgör grunden för denna handlingsplan.

De fyra lokala målen är;

- Barnens exponering för miljögifter ska minska - Särskilt fokus ska läggas på att minska barnens exponering för miljögifter. En handlingsplan för att "avgifta" förskolor och skolor ska tas fram.
- Information om solens skadliga effekter - På kommunens skolgårdar och förskolor ska skugga alltid finnas på någon plats. I första hand ska detta skapas av gröna miljöer.
- Information om solens skadliga effekter- Informationsinsatser ska göras till förskolor och skolor om skadliga effekter på barn och unga av solljus och solariestrålning.
- Bevakning av kunskapsläget angående elektromagnetisk strålning - Kommunen ska aktivt bevaka kunskapsläget angående hälsorisker av elektromagnetisk strålning i miljöer runt barn och unga.

Representanter från berörda förvaltningar har arbetat fram denna handlingsplan som ska bidra till att minska miljögifter och strålningspåverkan på förskolorna och skolorna i kommunen. Handlingsplanens första del besvarar en rad frågor om nuläget, genomförande och förhållningssätt till de olika åtgärds punkterna. Därefter följer delen med de konkreta åtgärderna som kommunen kommer vidta. Vi kommer att genomföra 26 åtgärder inom 6 olika delar. Den sista delen innehåller information om de ämnen och kemikalier som finns i vår omgivning och som vi ska försöka undvika samt information om strålning och dess påverkan på omgivningen.

En del åtgärder är enkla att utföra och innebär ingen större kostnad, det handlar mer om att förändra rutiner, öka medvetenheten och göra mer genomtänkta inköp. Andra åtgärder är av större karaktär och kan komma att innebära en del kostnader, respektive förvaltning ansvarar för att i den ordinarie budgetprocessen peka ut vilka behov och möjligheter som finns. Det är viktigt att poängtera att detta är ett långsiktigt arbete, en del åtgärder kan genomföras direkt medan andra kommer att ta längre tid att utföra.

FN:s Barnkonvention

Denna handlingsplan är också i linje med FN:s Barnkonvention. De fyra huvudprinciperna i Barnkonventionen är följande:

Artikel 2: Alla barn är lika mycket värda och har samma rättigheter. Ingen får diskrimineras.

Artikel 3: Barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla beslut som rör barn.

Artikel 6: Alla barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling.

Artikel 12: Varje barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikt ska beaktas i förhållande till barnets ålder och mognad.

De fyra huvudprinciperna är viktiga att beakta vid framtagandet av handlingsplanen. Barnets bästa ska komma i främsta rummet i denna handlingsplan.

Varför är barn extra känsliga?

Barn är särskilt viktiga i arbetet med att minska riskerna med farliga ämnen. Det beror bland annat på att deras kroppar är under utveckling när det gäller hjärna och nervsystem, fortplantnings- respektive immunsystem och olika inre organ.

Störningar på denna utveckling kan få stora konsekvenser.

Barn andas, dricker och äter mer än vuxna i förhållande till sin kroppsvikt. De utforskar dessutom sin omgivning genom att smaka och suga på saker och har en tunn och ömtålig hud. De vistas också nära golvet där de kan utsättas för kemikalier som binds till damm. Detta gör att barn i förhållande till vuxna riskerar att få i sig högre halter av kemikalier i förhållande till sin kroppsvikt. Barn kan exponeras för kemikalier i hemmet men även i förskolan och skolan då barnen tillbringar en stor del av sin tid där.

För enskilda farliga ämnen finns olika gränsvärden i lagstiftningen. Vi utsätts dock aldrig för ett ämne i taget utan för flera samtidigt, exponeringen av många olika ämnen tillsammans kan få en mycket större effekt och vara potentiellt farligare än det enskilda ämnet. Detta kallas cocktaileffekten. Eftersom barn är extra känsliga för farliga ämnen kan cocktaileffekten få större konsekvenser för barn än för vuxna.

Hur ser det ut på Trelleborgs förskolor och skolor?

Under 2013 inventerade Naturskydds-föreningen 129 förskolor runt om i landet. Detta resulterade i en kartläggning av hur det ser ut på landets förskolor och visade på stora variationer mellan förskolorna. Trelleborgs förskolor skiljer sig inte från mängden.

Samtliga förskolor och skolor i Trelleborg har åren 2015-2016 inventerats av samhällsbyggnadsförvaltningens miljöavdelning. Då kontrollerades bland annat förekomst och typ av platsleksaker, köksredskap och inredningsmaterial. Både resultatet och verksamheternas arbete med att fasa ut olämpliga material varierar.

Kunskapen om de olika materialens egenskaper och innehåll har ökat under de senare åren och därmed ökar också möjligheten att välja rätt produkter vid nyinköp. Det är viktigt att poängtera att problemen inte bara finns på förskolor och skolor utan överallt, men eftersom barnen vistas en stor del av sin tid på förskolor och skolor är det viktigt att ta tag i problemet där.

I Trelleborg finns 38 förskolor, 31 är kommunala och 7 fristående. Det finns 15 kommunala grundskolor varav flertalet med förskoleklasser och fritidshem, grundsärskolor och 2 fristående grundskolor. En del förskolor är äldre och andra helt eller

relativt nybyggda. Några ligger i bottenvåningarna på bostadshus i lokaler som inte från början var avsedda för förskolor och andra är placerade i tillfälliga paviljonger på grund av renovering eller annat tillfälligt behov.

Eftersom Trelleborg expanderar så byggs nya förskolor och skolor och fler kommer att byggas under de närmsta åren.

Förskole- och skolmiljön är komplex ur många aspekter och det uppstår lätt intressekonflikter. Många barn och unga vistas stor del av sin tid på en relativt liten yta och miljön måste vara funktionell ur många aspekter. Lokalerna måste fungera utifrån den pedagogiska verksamheten men också vara lättstädade för att till exempel minska smittspridning och allergier.

Vem ska utföra åtgärderna?

Arbetet med handlingsplanen berör många delar av kommunens organisation.

Den är kommunövergripande och olika funktioner behöver samverka. Vi är en organisation som ställer miljökrav och arbetar tillsammans för barnens bästa. Åtgärderna i denna plan gäller för alla kommunala förskolor och skolor. En del barn i kommunen går på andra förskolor och skolor än de som kommunen driver. Fristående förskolor och skolor i kommunen kommer därför få ta del av denna handlingsplan med rekommendationen att följa den så att alla barn på sikt får en bättre förskole- och skolmiljö.

När ska åtgärderna utföras?

Att ta fram en handlingsplan är ett första steg i ett långsiktigt arbete för att skapa gröna, giftfria och strålsäkra förskolor och skolor. Det är viktigt att poängtera att detta är ett långsiktigt arbete, en del åtgärder kan

genomföras direkt medan andra kommer att ta längre tid att utföra.

Det kan handla om att rensa bort, börja köpa in bättre, förändra rutiner och beteende. Andra åtgärder är av större karaktär och kräver ett mer långsiktigt arbete, det kan till exempel vara att byta ut inredning eller göra ombyggnationer. För åtgärder som är förenade med större kostnader får respektive förvaltning ansvara för att i den ordinarie budgetprocessen peka ut vilka behov som finns. Att det blir rätt från början är särskilt viktigt när nya förskolor och skolor byggs.

Hur ska arbetet följas upp?

Handlingsplanen följs upp med hjälp av uppföljningsverktyget Stratsys. Att använda systemet är enkelt. När du loggat in kommer du åt rapporten på följande sätt:

- 1) Klicka på **Rapporter** i menyn
- 2) I rapport-vyn återfinns handlingsplanen. Klicka då på **Rapportera-knappen** längst till höger om rubriken.
- 3) Du kommer nu in i rapportmallen. Här förväntas du **ange status för respektive åtgärd** genom att följa de anvisningar som finns. När du är klar ska du **klarmarkera** det. När du slutligen klarmarkerat samtliga stycken skickar du hela rapporten till **klar**.

Allt informationsmaterial revideras årligen. I januari 2018 följs åtaganden i föreliggande handlingsplan upp genom att kontaktpersonerna från berörda förvaltningar träffas och går igenom såväl informationsmaterial som det underlag som skickats in utifrån verksamheternas arbete. Därefter planeras efterkommande uppföljning till januari 2019.

26 åtgärder för Grön, giftfri och strålsäker förskola och skola

Rensa bort och fasa ut

En viktig del handlar om att se över vad som finns idag på förskolan och skolan och rensa bort sådant som barn och elever inte bör ha i sin omgivning och leka med. Punkterna nedan är förskolechefens och rektorns ansvar, men kan delegeras till andra. Arbetet ska tydligt dokumenteras i rutiner för det systematiska miljöarbetet och egenkontroll. Förskolorna och skolorna ska därför göra följande:

1. Rensa bort gammal elektronik

Elektronikprodukter är inga leksaker och innehåller diverse mindre bra ämnen. All gammal elektronik som barnen lekte med rensades därför redan bort under hösten 2016 i förskolorna. I skolorna har arbetet kommit olika långt och en del elektronik behöver finnas kvar inom ramen för exempelvis teknikundervisningen. Annan elektronik som används i det dagliga arbetet, som mobiltelefoner och datorer byts ut regelbundet.

Plasthöljet och kretskorten i elektroniska apparater som TV-spel, och stereoapparater kan ofta innehålla bromerade flamskyddsmedel. Bly kan finnas i lödpunkter och elkablar innehåller ofta ftalater. Det är därför en onödig risk att låta barnen leka med elektroniken. Elektronikprodukter tas inte längre emot av förskolor och skolor.

Ansvarig: Förskolechef

Tidsplan: Genomfört sedan december 2016

Ansvarig: Rektor och arbetslagsledaren fritidshemmet

Tidsplan: Klart 2017

2. Rensa bland plastleksaker

Plast är bra till mycket men inte alltid det bästa för barnen. Det finns många olika sorters plaster som innehåller olika ämnen, vi ska därför rensa bland plastsakerna för att minimera risken att utsätta barnen för skadliga ämnen.

Rensa bort gamla mjuka plastleksaker

Kemikaliekraven på leksaker har skärpts under åren, därför är nya plastleksaker bättre än gamla. Mjuka plastleksaker av PVC eller annan plasticsort som är äldre än 2007 innehåller sannolikt ftalater som är förbjudna inom EU idag och de kan även innehålla bly.

Ansvarig: Förskolechef

Tidsplan: Kontinuerligt och efter möjlighet att köpa nytt

Ansvarig: Rektor och arbetslagsledaren fritidshemmet

Tidsplan: Klart 2017, därefter kontinuerligt.

Rensa bort plastleksaker som känns klubbiga eller hala

Om en plastlek sak innehåller ftalater kan det kännas klubbigt eller halt när kemikalierna läcker från produkten.

Ansvarig: Förskolechef

Tidsplan: Genomfört sedan december 2016.

Ansvarig: Rektor och arbetslagsledare fritidshemmet

Tidsplan: Klart 2017, därefter kontinuerligt.

Rensa bort plastleksaker som luktar
leksaker som luktar starkt, antingen kemiskt
eller parfymerat, ska undvikas eftersom de
kan innehålla ämnen som är
allergiframkallande.

Ansvarig: Förskolechef

Tidsplan: Genomfört sedan december 2016,
därefter kontinuerligt

Ansvarig: Rektor och arbetslagsledare
fritidshemmet

Tidsplan: Klart 2017, därefter kontinuerligt.

3. Rensa bland icke-leksaker

Förskolor och skolor är fyllda av olika saker
att leka med, vissa saker lämpar sig dock
bättre för lek än andra. Se därför över saker
som barnen leker med som inte är ämnade
att vara leksaker.

Rensa bland utklädningskläder

Rensa bort väskor eller andra saker i
konstskinn eftersom de ofta innehåller PVC-
plast med ftalater och ibland bly. Billiga
smycken eller bijouterier som känns tunga
kan innehålla hälsoskadligt bly och kadmium.
Allergiframkallande nickel kan också
förekomma. Kläder som har detaljer i metall
kan innehålla bly, kadmium och nickel. Rensa
därför bland bälten, smycken och kläder som
barnen leker med.

Ansvarig: Förskolechef

Tidsplan: Klart 2017, därefter kontinuerligt

Ansvarig: Rektor och arbetslagsledare
fritidshemmet

Tidsplan: Klart 2017, därefter kontinuerligt

4. Fasa ut möbler

Möbler är en stor investering som ska hålla
länge. Därför är det viktigt att köpa bra
möbler när nya ska köpas. Tänk på att det

även ska vara enkelt att städa kring nya
möbler till exempel att hänga upp stolar på
bord. Mindre bra möbler ska på sikt fhas ut.
Byt ut soffor från 70- 80-talet. Rensa bort
gamla lekkuddar av skumgummi och byt ut
gamla sovmadrasser.

De innehåller sannolikt bromerade
flamskyddsmedel. Vissa typer av bromerade
flamskyddsmedel har förbjudits, därför är
nya möbler bättre än gamla. Äldre soffor med
skumgummi och lekkuddar kan även
innehålla andra ämnen som inte är
hälsosamma, till exempel bly.

Överdragen till sovmadrasser är oftast i PVC-
plast och kan, om de är gamla, innehålla de
sex ftalaterna som är förbjudna idag. Nya
madrasser som säljs kan också ha överdrag
av PVC-plast men det finns andra alternativ.
Välj om möjligt ftalatfritt eller PVC-fritt.

Ansvarig: Förskolechef

Tidsplan: Klart 2025

Ansvarig: Rektor och arbetslagsledare
fritidshemmet.

Tidsplan: Klart 2025

Förvaring av material

Det är generellt bra att hålla nere antalet
plastprodukter på förskolan. PVC-fri plast
eller andra material är bättre alternativ.

Ansvarig: Förskolechef

Tidsplan: Fasa ut och köp in bättre på sikt

Ansvarig: Rektor

Tidsplan: Fasa ut och köp in bättre på sikt

Välj rätt bord

Ljuddämpande bord kan bidra till en lägre
ljudnivå och en bättre arbetsmiljö både för
barn och vuxna. När nya köps in, kontrollera
att de inte innehåller PVC.

Ansvarig: Förskolechef

Tidsplan: Byt på sikt till PVC-fria bord

Ansvarig: Rektor

Tidsplan: Byt på sikt till PVC-fria bord

5. Kemikalier

På varje förskola och skola bör man tänka igenom vilka kemikalier som behövs och rensa bort de onödiga. De kemikalier som behövs ska förvaras på en plats som barnen inte kommer åt och vara dokumenterade i en kemikalieförteckning. Säkerhetsdatablad ska finnas tillgängliga.

Ansvarig: Varje förvaltning och avdelning tar ansvar för sitt område.

Tidsplan: Klart 2017, därefter kontinuerligt.

6. Undvika plast och teflon vid tillagning och servering

Plast som upphettas eller kommer i kontakt med varm mat släpper ifrån sig mer kemiska föreningar som kan vara skadliga för hälsan. Undvik därför att använda plastredskap och plasttillbehör vid matlagning och servering.

Ansvarig: Måltidsservice

Tidsplan: Klart 2025

7. Sortera avfallet rätt

Genom att sortera alla avfallslag i kommunens verksamheter ökar materialåtervinningen och gifter sprids inte i onödan i vår miljö. Detta är i enlighet med kommunens avfallsplan.

Ansvarig: Förskolechef och vaktmästare

Tidsplan: Klart 2018, därefter kontinuerligt.

Ansvarig: Rektor och vaktmästare

Tidsplan: Klart 2018, därefter kontinuerligt.

Upphandling och inköp

En viktig del handlar om att köpa in rätt saker när man köper nytt så att inte fler miljögifter förs in i förskolorna och skolorna. Den som köper in produkter till förskolan och skolan har ett ansvar att välja rätt ur sortimentet. Det ställer dock krav på att det finns bra produkter att välja på ur det upphandlade sortimentet. Kommunen ska därför göra följande:

8. Ta fram en inköpsvägledning

För att underlätta för förskole- och skolpersonalen som gör inköp kommer en inköpsguide tas fram i samarbete med miljöavdelningen. Vägledningen ska innehålla generell information som är bra att känna till vid inköp och konkreta råd att tänka på. Den ska också innehålla information om ämnen och kemikalier som ska undvikas och en förteckning över olika miljömärkningar att hålla utkik efter. I samband med att guiden lanseras kan personal på förskolorna som gör mycket inköp få en kortare utbildning och introduktion i vad de ska tänka på.

Ansvarig: Upphandlingsavdelningen i samarbete med miljöavdelningen kommer ta fram guiden. Förskolechefer och rektorer ansvarar för att guiden sprids och används.

Tidsplan: Klart 2017

9. Handla upp och köp in miljömärkta och allergianpassade produkter

Den som köper in produkter till förskola och skola har ett ansvar att i största möjliga utsträckning enligt tagna miljömål välja miljövänliga produkter ur sortimentet. Inköp ska göras från upphandlad leverantör för respektive varukategori.

Ansvarig: Upphandlingsavdelningen ansvarar för upphandlingen, de personer som gör inköp ute i organisationen ansvarar för att rätt produkt beställs.

Tidsplan: Kontinuerligt

Handla upp miljömärkta och allergianpassade produkter

I de upphandlade leverantörernas sortiment ska det finnas miljöpåpassade, allergitestade samt oparfymrerade produkter som till exempel tvål, tvättmedel, sovmadrasser, leksaker och städmedel etc. Inför varje ny upphandling ska miljökrav enligt tagna miljömål implementeras.

Ansvarig: Upphandlingsavdelningen

Tidsplan: Kontinuerligt

Köp in miljömärkta och allergianpassade produkter

För att minska risken för allergi, köp in miljömärkta och oparfymrerade produkter, som till exempel tvål, tvättmedel, sovmadrasser, leksaker och städmedel etc. enligt upphandlat sortiment. Produkter som rekommenderas av astma- och allergiförbundet är allergitestade.

Ansvarig: Den som är ansvarig för lokalvård eller inköp på respektive enhet, kan variera mellan förskolechef, rektor eller lokalvårdsansvarig

Tidsplan: Kontinuerligt

Fasa ut plasttallrikar, plastmuggar, plastbestick och plasttillbringare
Beställ från de avtal som finns för tallrikar, muggar bestick och bringare i miljövänligt material.

Ansvarig: De personer som gör inköp ute i organisationen ansvarar för att rätt produkter beställs.

Tidsplan: Kontinuerligt

Fasa ut vinylhandskar

Vinylhandskar används ibland vid tillagning av mat. De är gjorda av PVC och kan därför innehålla mjukgörande ftalater som läcker från materialet vid användning. Alternativa material är nitril, latex, neopren och polyuretan. Nitril ska helst användas, både nitril- och latexhandskar finns med på städ-kem-avtalet.

Ansvarig: Upphandlingsavdelningen ansvarar för att bättre alternativ finns upphandlat. De personer som gör inköp ute i organisationen ansvarar för att rätt produkter beställs.

Tidsplan: Klart 2017

10. Informera våra leverantörer

För att ytterligare säkra att inköpen som görs blir så bra som möjligt ska våra upphandlade leverantörer informeras om projektet giftfri förskola och skola. Genom skriftlig information ska vi be leverantörerna att bli bättre på att upplysa vad deras produkter innehåller och uppmana dem att inte sälja andra produkter än de upphandlade enligt prislistor.

Ansvarig: Upphandlingsavdelningen

Tidsplan: Kontinuerligt

11. Skärpa miljökraven i framtida upphandlingar

I alla upphandlingar som görs ställs det miljökrav. Dessa krav behöver anpassas till antagna miljömål när det gäller kemikaliekrav inom produktgrupper för barn. Enligt kommunens tagna miljömål ska miljöstyrningsrådets och/eller upphandlingsmyndighetens kemikaliekrav användas i relevanta upphandlingar.

Det gäller både varor som till exempel leksaker och tjänster som städning.

Ansvarig: Upphandlingsavdelningen

Tidsplan: Skarpa miljökrav ska börja ställas omgående och kontinuerligt.

Mat och tillagning

Eftersom det vi äter tas upp direkt i kroppen är det mycket viktigt att försöka begränsa intaget av skadliga ämnen genom maten. Inom området mat och tillagning ska vi därför göra följande:

12. Ekologisk mat

Andelen ekologiskt producerad mat som serveras inom kommunens regi ska år 2020 uppgå till minst 25 % av inköpspris. Störst fokus ska läggas på mat som serveras till barn och unga. Utformningen av kommunens upphandlingar ska ständigt förbättras för att uppnå bästa möjliga hållbara och hälsosamma livsmedelskonsumtion och lokala livsmedelsproduktion.

Ansvarig: Måltidsservice

Tidsplan: Kontinuerligt

13. Undvika konservburkar

Beläggningen på insidan av konservburkar innehåller Bisfenol A, BPA som bland annat är hormonstörande. Andelen mat från konservburkar ska därför minskas. I flera fall finns alternativa förpackningar vilka ska prioriteras.

Ansvarig: Måltidsservice

Tidsplan: Kontinuerligt

14. Spola i vattenkranar

För att undvika bakterier och metaller som kan förorsakas av stillstående vatten ska vattnet vara kallt och nyspolat innan det används vid matlagning eller till att dricka.

Ansvarig: Förskolepersonal/ måltidsservice

Tidsplan: Klart 2017, därefter kontinuerligt.

Rutiner för lokalvård och hygien

God hygien är viktigt inte bara för att minska smittspridning utan även för att minska intaget av skadliga ämnen. Många kemikalier släpper från produkterna och samlas i dammet, därför är bra städning en viktig del i arbetet för giftfria förskolor och skolor. Trelleborgs förskolor och skolor städas regelbundet av lokalvården från serviceförvaltningen men viss städning utförs av förskole- och skolpersonal. För att förbättra inomhusmiljön ska vi göra följande:

15. Tvätta händerna ofta

Barnen på förskolor och skolor ska tvätta händerna ofta. Före måltider, hantering av livsmedel och efter toalettbesök och utevistelser.

Ansvarig: Förskole- och skolpersonal

Tidsplan: Kontinuerligt

16. Tydliggöra rutiner för lokalvård

Det ska finnas en tydlig ansvarsfördelning där det framgår vad lokalvården respektive verksamheten ska göra. På så sätt säkerställs att allt städas på ett tillfredsställande sätt. Det är förskolechef och rektors ansvar att se till att lokalerna är rena och välskötta. Det är därför viktigt med rutiner för att följa upp städningen, både den egna och den som lokalvården utför.

Ansvarig: Förskolechef, rektor och ansvarig för lokalvård

Tidsplan: Klart 2017, därefter kontinuerligt.

17. Tvätta textilier

Alla nya textilier ska tvättas innan användning, det gäller även kuddar och mjukdjur. Nya textilier kan innehålla rester av kemikalier från tillverkningen och mycket av dem försvinner vid tvätt. Det är viktigt att tvätta alla textilier som gardiner, filter och mjukdjur regelbundet eftersom textilier samlar damm och damm binder diverse skadliga ämnen.

Ansvarig: Förskolechef och rektor

Tidsplan: Klart 2018, därefter kontinuerligt.

Byggnad och utomhusmiljö

För att skapa bättre förskolemiljöer handlar det inte bara om vilken inomhusmiljö förskolorna har utan även byggnadens material och utemiljön. I Trelleborg byggs det nya förskolor och skolor. Därför är det viktigt att vi bygger rätt från början. Punkterna nedan handlar om när vi bygger nytt, om hur vi ska tänka när vi renoverar och rustar upp befintliga förskolor och skolor och därför ska vi göra följande:

18. Miljöbyggnad

Vid nyproduktion följer Trelleborgs kommun direktiven för Miljöklassad byggnad – nivå silver enligt Swedish Green Building Council. Klassningen ställer krav på energiförbrukning, kemikalieanvändning och flera andra aspekter kring inomhusmiljön.

Ansvarig: Fastighetsavdelningen

Tidsplan: Kontinuerligt

19. Välj rätt material vid ombyggnad

Användande av utfasningsämnen ska undvikas i likhet med krav enligt miljöklassad byggnad.

Ansvarig: Fastighetsavdelningen

Tidsplan: Kontinuerligt

20. Ytskikt

Vid utbyte av ytskikt ska materialegenskaper ur miljö och hälsoperspektiv prioriteras. PVC golv innehållande ftalater ska fasas ut.

Ansvarig: Fastighetsavdelningen

Tidsplan: Kontinuerligt

21. Skapa stimulerande och giftfria utemiljöer

Utomhusmiljö utgör en viktig del i barn och ungas vardag och bör granskas och hanteras motsvarande inomhusmiljö.

Gummiasfalt och konstgräs

Vid nyanskaffning av gummiasfalt och konstgräs ska PAH fria alternativ prioriteras.

Ansvarig: Fastighetsavdelningen

Tidsplan: Kontinuerlig

Gungor och lekturströning

Gungor och annan lekturströning får vid utbyte/nyanskaffning inte innehålla PAH.

Ansvarig: Fastighetsavdelningen

Tidsplan: Kontinuerligt

Tryckimpregnerat trä

Tryckimpregnerat virke ska undvikas, alternativ ska alltid utredas– om möjligt ska hårdträ eller kärnvirke användas.

Ansvarig: Fastighetsavdelningen

Tidsplan: Kontinuerligt

23. Skugga på skolgårdar och förskolor

På kommunens skolor och förskolor ska alltid skugga finnas på någon plats. I första hand ska denna skapas av gröna miljöer. Utemiljöerna på förskolorna och skolorna ska inventeras och en åtgärdsplan för respektive enhet ska tas fram.

Ansvarig: Fastighetsavdelningen och bildningsförvaltningen för inventering.

Tidsplan: Klart 2018

Ansvarig: Fastighetsavdelningen i samarbete med samhällsbyggnadsförvaltningen och bildningsförvaltningen för åtgärdsplan.

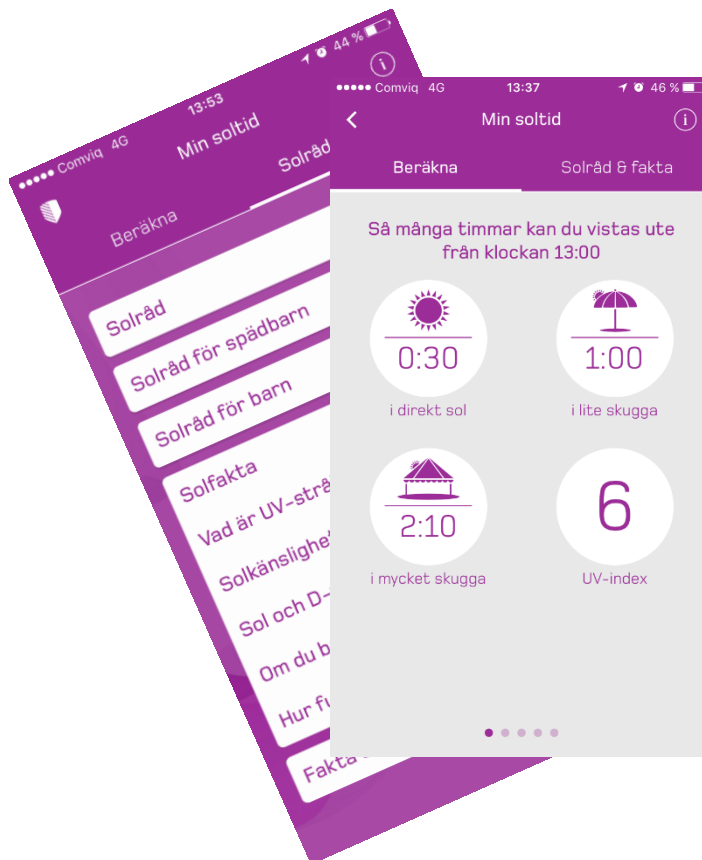
Tidsplan: Klart 2018

24. Information om solens skadliga effekter

Informationsinsatser ska göras till skolor och förskolor om solens skadliga effekter på barn och unga. Appen "Min Soltid" från Strålskyddsmyndigheten kan användas som information och vägledning.

Ansvarig: Bildningsförvaltningen och miljöavdelningen

Tidsplan: Kontinuerligt

25. Bevakning av kunskapsläget angående elektromagnetisk strålning

Trelleborgs kommun ska aktivt bevaka hälsorisker avseende elektromagnetisk strålning i miljöer runt barn och unga. Miljöavdelningen ska följa kunskapsrapporteringen hos folkhälsomyndigheten och strålskyddsmyndigheten. Varje år skall det allmänna läget rapporteras i kommunens barnbokslut.

Ansvarig: Miljöavdelningen

Tidsplan: Årligen

Utbildning och kompetensutveckling

För att långsiktigt kunna arbeta med dessa frågor och skapa giffria, gröna och strålsäkra förskolor och skolor är det viktigt med utbildning och kompetensutveckling för anställda och förtroendevalda.

26. Implementera handlingsplanen och arbetet i berörda verksamheter

Information om föreliggande handlingsplan och starten för implementeringsarbetet startade i och med fortbildningsdagen den 4 maj 2017 för samtlig förskolepersonal i kommunen. Ansvariga från berörda förvaltningar stödjer implementeringsarbetet genom följande:

Informationsmaterial till ansvariga inom samtlig pedagogisk verksamhet samt vårdnadshavare.

Ansvarig: Miljöavdelningen

Tidsplan: Klart 2017, därefter kontinuerligt

Utbildningsmaterial. Powerpoint arbetas fram för information till både personal och vårdnadshavare om arbetet som bedrivs, samt hur det följs upp genom Stratsys.

Ansvarig: Arbetsgruppen från Miljöavdelningen, Bildningsförvaltningen, Serviceförvaltningen

Tidsplan: Klart 2017

Kemikalier i vår omgivning

Vi exponeras för fler kemikalier än någonsin. Världsproduktionen av kemiska ämnen har gått från 10 miljoner ton sedan 1950-talet ökat dramatiskt och idag produceras över 400 miljoner ton per år. Echa har ca 16 000 olika kemiska ämnen registrerade i sitt register. Många av dessa ämnen finns omkring oss i vardagen i hemmet, arbetsplatser, skolor och i förskolor. Vardagssaker i vår omgivning släpper ifrån sig ämnen som hamnar i vår luft och samlas i dammet inomhus.

Gränsvärden och cocktaileffekten

Det finns så kallade gränsvärden för hur mycket av ett visst ämne en produkt får innehålla. Nyligen har lagstiftningen för barnprodukter för små barn skärpts, men inte för leksaker för äldre barn.

Lagstiftningen gäller dessutom bara leksaker och inte andra produkter som barn och unga ofta kommer i kontakt med.

Bedömningar om gränsvärden och lagstiftning kring ett ämne tas fram utifrån det vi vet om ämnena var för sig och inte vilken effekt de kan få tillsammans med andra kemikalier. Vi utsätts dock aldrig för ett ämne i taget utan för flera samtidigt och det kan skapa stora konsekvenser.

Detta kallas för cocktaileffekten.

Kandidatlistan

ECHA är EU:s Kemikaliemyndighet och kandidatlistan är ett av deras verktyg för att begränsa och förse kemiska ämnen med restriktioner. En anmälan av ett ämne till kandidatlistan kan bara göras av EU-kommissionen eller en medlemsstat. Ämnet utreds sedan av ECHA utifrån EU:s kemikalielagstiftning REACH. De ämnen som efter bedömningen når det översta trappsteget i REACH kräver tillstånd för att få användas. Kriterierna som REACH anger för att ett ämne ska klassas som farligt är om det är cancerogent, mutagent och reproduktionsstörande (CMR), svärnedbrytbart, bioackumulerande och giftigt (PBTs)

eller mycket svärnedbrytbart (persistent) och starkt bioackumulerande (vPvBs). Kemiska ämnen bedöms ett och ett och bedömningsprocessen för att begränsa farliga ämnen går långsamt. Ett problem med att ämnena bedöms ett och ett är att det ofta finns flera liknande ämnen. Om ett blir förbjudet är det fortfarande fritt fram att använda andra liknande ämnen.

Miljöbalkens allmänna hänsynsregler

Krav i miljöbalken grundar sig i de allmänna hänsynsreglerna i miljöbalkens andra kapitel. Hänsynsreglerna gäller för alla och de ska användas i de sammanhang där miljöbalkens bestämmelser gäller. De hänsynsregler som främst berör handlingsplanen är:

Kunskapskravet

Kunskapskravet innebär att den som driver en verksamhet eller utför en åtgärd ska ha tillräcklig kunskap för att kunna skydda människors hälsa och miljön.

Försiktighetsprincipen

Försiktighetsprincipen innebär bland annat att redan vid risk för negativ påverkan på människors hälsa och miljön medför en skyldighet att utföra åtgärder för att förhindra en störning.

Produktvalsprincipen

Produktvalsprincipen innebär att alla ska undvika att använda eller sälja produkter som kan vara skadliga för människors hälsa eller miljön, om produkterna kan ersättas med andra mindre farliga produkter.

Ämnen och kemikalier att undvika

Följande åtta ämnesgrupper är några av de som Kemikalieinspektionen anser vara riskfaktorer för barn och ungas hälsa. Dessa ämnen är vanligt förekommande i produkter som finns i deras närhet och som kan avges till inomhusmiljön. Vi ska därför arbeta aktivt för att begränsa dem.

Ftalater

Ftalater används främst som mjukgörare i olika plaster, bland annat PVC-plast. Ftalater är inte bundet i materialet utan har förmåga att läcka ur plasten och sprids till omgivningen över lång tid. Barn kan få i sig ftalater genom huden, när de har plastmaterialet direkt i munnen eller genom att de andas in eller sväljer damm som ftalaterna samlats i. I skolornas klassrum kan plastgolven innehålla ftalater. Det är bevisat att en del ftalater verkar hormon- och reproduktionsstörande eftersom de liknar vissa av kroppens egna hormoner. Forskning har visat att det också finns en risk att barn utvecklar astma, luftvägsproblem och eksem vid exponering för vissa ftalater.

Sedan 2007 är ftalaterna DEHP, DBP och BBP förbjudna i leksaker och barnvårdsartiklar. Ytterligare tre ftalater (DINP, DNOP och DIDP) är förbjudna i leksaker, eller delar av leksaker och barnvårdsartiklar som kan stoppas i munnen.

Bromerade flamskyddsmedel

Elektronik, textilier och stoppade möbler är några exempel på produkter som behandlas med flamskyddsmedel för att försvåra antändningen av ett material eller minska spridningen av brand. Det finns ett stort antal olika flamskyddsmedel och majoriteten innehåller brom.

I miljön bryts flamskyddsmedel ner mycket långsamt och finns därför kvar länge. De är dessutom fettlösliga och kan därför ansamlas i våra kroppar. Studier har visat att vissa flamskyddsmedel kan vara hormonstörande, reproduktionsstörande, cancerframkallande

och eventuellt ge inlärningssvårigheter. Barn och unga exponeras främst för flamskyddsmedel genom att de andas in eller sväljer damm som partiklarna samlats i. Det finns olika typer av flamskyddsmedel varav runt 70 stycken innehåller brom. Av dem är det främst fem som använts. De typer av flamskyddsmedel som är långlivade, som ansamlas i levande organismer och är giftiga kallas för PBT-ämnen (persistent, bioackumulerande och toxiska). De är särskilt viktiga att undvika. Grupperna polybromerade bifenyler (PBB) och polybromerade difenyleter (PBDE) förbjöds inom EU i elektriska och elektroniska varor, senast 2008. Globalt regleras användningen av dem genom FN:s Stockholmskonvention. Hexabromcyklodekan (HBCDD) är ännu inte reglerat men finns på EU:s lista över särskilt farliga ämnen

Bisfenol A

Bisfenol A (BPA) används i tillverkningen av polykarbonatplast som är en vanlig plast som används i leksaker. BPA är förbjudet som innehåll inom Sverige i nappar och nappflaskor. BPA används även i andra plaster såsom polyuretanplast och PVC för att skydda materialen från att brytas ner. Den största källan till BPA exponering är via maten då livsmedel ofta förpackas och förvaras i plastförpackningar som innehåller ämnet. Det finns till exempel i lacken på insidan av konservburkar. Barn kan även få i sig ämnet genom att det samlas i damm som de andas in, sväljer eller när de har materialet direkt i munnen. BPA samlas inte i kroppen men vi exponeras kontinuerligt för ämnet. BPA har

hormonstörande och reproduktionsstörande effekter. Studier har även indikerat effekter på hjärnans utveckling, beteendeförändringar, ökad risk för fetma och cancer. Ämnet tros även kunna påverka de hormoner som styr hjärnans utveckling under den senare delen av fosterutvecklingen och under de första levnadsåren.

Perfluorerade ämnen – PFAS

Perfluorerade ämnen används för att ge olika produkter vatten, smuts- och fettavvisande egenskaper, till exempel stoppade möbler. De förekommer också ofta i rengöringsmedel som fönsterputs och golvpolsk för att göra det mer lättstädad. Perfluorerade ämnen bryts ner mycket långsamt eller inte alls i naturen och har en förmåga att samlas i våra kroppar. Det är främst två ämnen som använts, PFOS och PFOA som i studier konstaterats vara cancerframkallande och ha reproduktionsstörande effekt. På grund av risken för deras långsiktiga hälsoeffekter, är det viktigt att minska användningen av produkter som innehåller dem. Barn exponeras för ämnet främst genom att de andas in eller sväljer damm som de perfluorerade ämnena samlats i.

Organofosfater

Organofosfater är en stor grupp ämnen som används som flamskyddsmedel, mjukgörare i plaster och växtskyddsmedel. De förekommer också i golvpolsk och azofärger. På förskolor är äldre vilmadrasser i skumgummi med plastöverdrag en sannolik exponeringskälla för organofosfater. Ämnena samlas i damm som barn får i sig när de andas eller sväljer. Eftersom gruppen organofosfater innehåller många olika varianter av ämnet är kunskapen varierande kring dess effekter på människors hälsa och miljö. En typ av organofosfat är inom EU klassad som cancerframkallande. Andra misstänks kunna ge skador på hjärnan och nervsystemet och möjligen orsaka ADHD.

Nonylfenoler- antimögelmedel och färgrester i nya textilier

Under framställningsprocessen av textilier används många olika kemikalier, färgämnen och tillsatsämnen för att ge textilen dess önskvärda egenskaper. Vissa kemikalier har mer allvarliga effekter som till exempel nonylfenol som misstänks vara hormonstörande och azofärgämnen som är cancerframkallande och kan påverka arvsmassan. Andra kemikalier kan ge upphov till allergiska reaktioner såsom formaldehyd, färgämnen, antimögelmedel och konserveringsmedel. Därför är det bra att tvätta nya textilier en eller ett par gånger innan de används.

Bly

Bly är ett grundämne med många olika användningsområden. Det används bland annat i elektronik, vattenkranar och som tillsats i PVC-plast. Det är viktigt att barn skyddas från bly eftersom det är reproduktionsstörande och cancerframkallande. Det påverkar även nervsystemet, hjärnans utveckling och intellektet negativt. Bly kan även orsaka koncentrationsstörningar och inläringssvårigheter. Barn exponeras för bly genom livsmedel, vatten, olika konsumentprodukter och genom dammet som de andas in eller sväljer. Studier har visat att bly är farligt även i doser som ligger under de gränsvärden som idag finns för tolerabelt dagligt intag. Det finns alltså ingen lägsta nivå som anses vara säker.

Kadmium

Kadmium är en metall som bland annat kan finnas i äldre plastföremål och elektronik. Den största exponeringen av kadmium sker genom maten vi äter. Liksom bly lagras kadmium i skelettet och i njurarna och kan på lång sikt ge benskörhet, njurskador och orsaka cancer.

Strålning

I människans naturliga miljö har det alltid funnits strålning. Den kommer från rymden, solen och från radioaktiva ämnen i marken och i din egen kropp. Under det senaste seklet har människan utvecklat metoder för att skapa och dra nytta av strålning inom forskning, sjukvård och industri. Strålningen kan vara till nytta för dig, men den kan också skada dig.

UV-strålning

Under de senaste decennierna har hudcancerformen malignt melanom ökat stadigt. En orsak till detta är en ökad exponering för solljus och ett ändrat förhållningssätt till solande. UV-ljus har en positiv påverkan på kroppen genom bildande av D-vitamin. Men UV ljus kan också ha skadlig påverkan på kort sikt genom att immunförsvaret försvagas och brännskador kan uppstå. På lång sikt kan UV-ljus i värsta fall orsaka hudcancer.

Radiofrekvent strålning och magnetiska fält

Den totala exponeringen från radiovågor är låg och centrala myndigheter bedömer att det inte finns några hälsoeffekter från exponering från basstationer, trådlösa nätverk.

Vid långtidsanvändning av mobiltelefon finns en svag misstanke om hälsoeffekter, varför det är befogat att minska onödig exponering.

Växlande magnetfält, exempelvis elledningar, kan skapa elektriska strömmar i kroppen. Mycket starka växlande fält kan påverka kroppens nervsystem. De nivåer som normalt finns i omgivningen ligger mycket under de skadliga nivåer som skulle kunna uppstå.

WHO har bedömt magnetfält som möjligt cancerframkallande. Man kan ännu inte ge något säkert svar om magnetfält faktiskt är cancerframkallande och i så fall vid vilka nivåer och forskning inom området pågår.

Slutord

Handlingsplanen är ett levande dokument som kommer uppdateras årligen eller vid behov. Ansvarig för det är den förvaltningsövergripande arbetsgrupp som gemensamt tagit fram handlingsplanen och dess 26 åtgärdsåmål. Det viktiga är att alla målen förankras hos de som har ansvaret och möjligheten att påverka att åtgärdsåmålen genomförs. Detta så att barnen i Trelleborgs kommuns förskolor och skolor får en grön, giftfri och strålsäker lärmiljö.

